

SUMMITUL NATO ȘI REACTIVAREA PARADIGMELOR TRADIȚIONALE DE SECURITATE PE FONDUL INTENSIFICĂRII PROCESELOR DE GLOBALIZARE

NATO SUMMIT AND REACTIVATING TRADITIONAL SECURITY PARADIGMS ON THE BACKGROUND INTENSIFICATION OF GLOBALIZATION PROCESSES

*General de brigadă (r) prof. univ. dr. Mircea UDRESCU**

Rezumat: Efectuarea de studii asupra mecanismelor strategiilor de securitate națională și internațională duce inevitabil la constatarea unei covârșitoare complexități, caracterizată prin dinamism și permanentă schimbare. De-a lungul istoriei, strategiile de securitate au evoluat atât la nivel doctrinar, cât și la nivelul configurării forței menite să impună o anumită stare de securitate, generată de opțiunile politice ale momentului, ceea ce face dificilă dorința de sistematizare și esențializare teoretică a fenomenelor. În ceea ce ne privește, considerăm că istoria strategiei de securitate națională și internațională se fundamentează pe trei paradigme importante ale strategiei de securitate, astfel: paradigma „singur împotriva tuturor”, paradigma „noi împotriva celorlalți” și paradigma „garantarea conviețuirii pașnice pe baza principiilor general acceptate”.

Cuvinte-cheie: paradigma; strategia securității; securitate națională; securitate zonală; relații internaționale; interese naționale; interese globale; activități militare.

Abstract: Accomplishing the studies upon the international and national techniques of security strategies inevitable guides to an ascertained fact of a high complexity described by dinamism and a continuous change. Over the history the security strategies have developed in doctrinary level and also in a configuration of forces aiming to impose a certain security state that are generated by the political aspects of the moment, this fact making difficult the need to systematize and to show the importance of the theoretic phenomenon. In our case we consider that the history of national and international security strategies is based on 3 important patterns: „alone against all”, „us against the others” and „guaranteeing the peaceful companionship on the base of general principles accepted”.

Keywords: paradigm; strategy of security; national security; security zone; international relations; national interests; world interests; military activities.

* Membru al AOȘR, Secția de științe militare; Universitatea Artifex, București; tel.: 0722 626 244

1. Aspecte generale

Războiul Rece s-a încheiat cu victoria declarată a Occidentului. URSS s-a destrămat și, în mod logic, Tratatul de la Varșovia, care cuprindea armatele fostelor țări socialiste, s-a desființat într-o atmosferă de mulțumire generală.

NATO, ca sistem colectiv de apărare, format din țări declarate ca apărătoare a democrației internaționale, nu a urmat procesele similare Tratatului de la Varșovia, ci dimpotrivă, a deschis larg porțile pentru inițierea și consolidarea de noi parteneriate. Ca atare, la 1 ianuarie 2009, NATO era compus din 28 de state, care au convenit să prelungească principiul conform căruia *„un atac armat împotriva uneia sau a mai multora dintre ele în Europa sau în America de Nord va fi considerat ca un atac împotriva tuturor și, în consecință, dacă se va produce un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, exercitând dreptul său individual sau colectiv la autoapărare, recunoscut de articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite, va da asistență părții sau părților atacate, prin luarea în consecință, individual și concertat cu celelalte părți, a acelor măsuri ce vor fi considerate necesare, inclusiv folosirea forței armate, pentru a restaura și a menține securitatea zonei Nord-Atlantice.”* Această frază s-a referit la început la cazul în care URSS ar fi lansat un atac împotriva aliaților europeni, iar SUA ar fi trebuit să trateze Uniunea Sovietică ca și cum ar fi fost atacată ea însăși. Totuși, temuta invazie sovietică din Europa nu a mai venit. În schimb, fraza a fost folosită, pentru prima dată în istoria Tratatului, la 12 septembrie 2001, drept răspuns la Atentatele din 11 septembrie 2001. De data aceasta dușmanul comun a primit numele generic de terorism.

Summitul NATO de la București a avut loc pe fundalul consacării victoriei Vestului asupra Estului, granițele de est ale NATO ocupând un aliniament format din Țările Baltice, Polonia, România și Bulgaria, foarte aproape de a fi invitate să devină membre ale acestui tratat găsindu-se Ucraina și Georgia. Cu alte cuvinte, era mai mult decât evident că, partea declarată învingătoare și-a extins zona de influență exclusivă cu mult în teritoriul controlat până cu puțini ani în urmă de Rusia. În legătură cu procesul de aderare a Ucrainei și Georgiei, de data aceasta, Rusia s-a opus cu vehemență. S-au făcut promisiuni, iar Rusia a atenționat și amenințat. Și foștii dușmani ai NATO, și analiștii neutri au văzut în lărgirea NATO un proces de cuprindere în sfera de influență a SUA și partenerilor săi tradiționali de noi teritorii, de noi țări care se lepădau de Satana și căutau garanții de securitate dinspre partea câștigătoare a Războiului Rece. Un proces specific democrației, libertății și independenței țărilor, dar cu evidentă binecuvântare occidentală.

În acest context, procesele pro-europene din cele două țări din imediata apropiere a Rusiei s-au adâncit, dar s-au radicalizat și contramăsurile rusești. Georgia a suportat o umilitoare intervenție militară rusească, la care Occidentul a rămas fără replică, iar Ucraina cunoaște un război de fragmentare teritorială, cu o

contribuție rusească fătășă, la care Occidentul este luat, de asemenea, prin surprindere. Pe un asemenea fundal tensionat, a avut loc, în perioada 4-6 septembrie, Summitul NATO din Țara Galilor, din a cărui declarație finală se desprinde destul de clar actualul și viitorul adversar, astfel:

„Condamnăm în termenii cei mai fermi intervenția militară ilegală și în creștere a Rusiei în Ucraina și cerem Rusiei să oprească și să retragă forțele din interiorul și de-a lungul granițelor Ucrainei. Această violare a suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei constituie o încălcare gravă a dreptului internațional și o provocare majoră la adresa securității euroatlantice. Nu recunoaștem și nu vom recunoaște „anexarea” ilegală și ilegitimă a Crimeei de către Rusia. Cerem ca Rusia să se conformeze dreptului internațional, obligațiilor și responsabilităților sale internaționale; să pună capăt ocupării ilegite a Crimeei; să se abțină de la acțiuni agresive împotriva Ucrainei; să își retragă trupele; să oprească fluxul de armament, echipament, oameni și bani peste graniță către separatiști și să oprească alimentarea tensiunilor de-a lungul și peste granița ucraineană. Rusia trebuie să își utilizeze influența asupra separatiștilor pentru a de-escalada situația și să întreprindă pași concreți pentru a permite o soluție politică și diplomatică, care să respecte suveranitatea, integritatea teritorială și granițele recunoscute internațional ale Ucrainei. Suntem extrem de îngrijorați că violențele și insecuritatea în regiune cauzate de Rusia și de separatiștii sprijiniți de Rusia conduc la deteriorarea situației umanitare și distrugeri materiale în estul Ucrainei.

Suntem îngrijorați de discriminarea la care sunt supuși tătarii originari din Crimeea și alți membri ai comunităților locale din peninsula Crimeea. Cerem ca Rusia să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura siguranța, drepturile și libertățile pentru toate persoanele care locuiesc în peninsula. Această violență și insecuritate au condus și la tragica doborâre a avionului de pasageri Malaysia Airlines MH17, la 17 iulie 2014. Reamintind Rezoluția 2166 a Consiliului de Securitate al ONU, Aliații solicită tuturor statelor și actorilor din regiune să asigure acces imediat, sigur și nerestricționat la locul prăbușirii MH17 pentru a permite reluarea investigației și repatrierea rămășițelor victimelor și bunurilor aparținând acestora, aflate încă la locul prăbușirii. Cei care se fac vinovați, în mod direct sau indirect, de doborârea aeronavei MH17 ar trebui să fie trași la răspundere și aduși în fața justiției cât mai curând posibil.

Suntem, de asemenea, îngrijorați de modul repetitiv al Rusiei de nerespectare a dreptului internațional, inclusiv a Cartei ONU; comportamentul său față de Georgia și Republica Moldova; violarea aranjamentelor și angajamentelor fundamentale de securitate europeană, inclusiv cele din Actul Final de la Helsinki; ne-implemterea îndelungată a Tratatului privind Forțele Convenționale în Europa și recurgerea la instrumente militare și de altă natură pentru a-și forța vecinii.

Aceasta amenință ordinea internațională bazată pe reguli și constituie o provocare la adresa securității euroatlantice. În plus, aceste dezvoltări pot avea efecte pe termen lung asupra stabilității în regiunea Mării Negre, care rămâne o componentă importantă a securității euroatlantice. Acțiunile actuale ale Rusiei contravin principiilor pe care au fost edificate mecanismele de creștere a încrederii în Marea Neagră. Vom continua să sprijinim, după cum va fi cazul, eforturile în plan regional depuse de statele riverane Mării Negre vizând asigurarea securității și stabilității.

Atât timp cât Rusia continuă să intervină militar, să înarneze separatiștii și să alimenteze instabilitatea în Ucraina, vom sprijini sancțiunile impuse de UE, G7 și alții, care reprezintă o componentă esențială a eforturilor internaționale generale menite a răspunde conduitei destabilizatoare a Rusiei, a o determina să de-escaladeze și să ajungă la o soluție politică la criza creată prin acțiunile sale. Printre acestea se numără măsurile luate de Aliați, inclusiv Canada, Norvegia și SUA, precum și deciziile UE de limitare a accesului la piețele de capital pentru instituții financiare de stat din Federația Rusă, de restricționare a comerțului cu armament, de stabilire a unor restricții de export pentru produse cu dublă utilizare cu destinații finale în scop militar, de limitare a accesului Rusiei la tehnologii sensibile din sectoarele de apărare și energetic, și alte măsuri¹.

Din Declarație, alături de condamnarea Rusiei, NATO își manifestă îngrijorarea și față de creșterea instabilității în Orientul Mijlociu, de stările conflictuale din Republica Moldova și din Regiunea Caucazului de Sud, de degradarea securității în regiunea Africii de Nord, de agresivitatea așa-zisului Stat Islamic în Iraq și Levant, de escaladarea crizei din Siria, de deteriorarea situației din Liban, de gestionarea stărilor post-război din Afganistan și Iraq, de degradarea statutului drepturilor omului în Africa centrală etc.

Din moment ce amenințările au fost identificate, Summit-ul NATO a decis că se impune o creștere a eforturilor logistice de susținere a operativității, ce s-a regăsit în următoarea formulare: “Am convenit să inversăm tendința de scădere a bugetelor apărării, să folosim cu maximă eficiență fondurile noastre și să promovăm o distribuție mai echilibrată a costurilor și responsabilităților. Securitatea și apărarea noastră în întregul lor depind atât de volumul cheltuielilor, cât și de modul în care cheltuim. Investițiile sporite ar trebui direcționate pentru a ne realiza prioritățile în domeniul capabilităților și Aliații trebuie să demonstreze, de asemenea, voința politică de a asigura capabilitățile necesare și de a disloca forțe atunci când este nevoie de acestea. O industrie de apărare puternică la nivelul întregii Alianțe, inclusiv o industrie de apărare mai puternică în Europa și o

¹ *Declarația Summitului din Țara Galilor* adoptată de șefii de stat și de guverne participanți la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic din Țara Galilor. 4-5 septembrie 2014, punctele 16-19

cooperare sporită în domeniul industriei de apărare, în Europa și peste Atlantic, este în continuare esențială pentru asigurarea capacităților necesare. Eforturile NATO și ale UE de a întări capacitățile de apărare sunt complementare. Având în vedere actualele angajamente, suntem ghidați de următoarele considerente:

- aliații care respectă în prezent valoarea de referință a NATO de minimum 2% din Produsul Intern Brut (PIB) pentru cheltuielile pentru apărare își vor fixa ca obiectiv să continue să respecte această valoare. De asemenea, aliații care cheltuiesc peste 20% din bugetele lor pentru apărare pentru echipamente de importanță majoră, inclusiv pentru activitatea de cercetare și dezvoltare aferentă, vor continua să facă acest lucru.

- aliații a căror cotă actuală din PIB destinată cheltuielilor de apărare este sub acest nivel:

- vor stopa orice declin din sfera cheltuielilor pentru apărare;
- își vor fixa ca obiectiv sporirea cheltuielilor pentru apărare în termeni reali pe măsură ce PIB-ul crește;
- își vor fixa ca obiectiv să avanseze spre asigurarea valorii de referință de 2% într-un interval de un deceniu pentru a-și realiza capacitățile țintă NATO și pentru a elimina neajunsurile NATO în domeniul capacităților;

- aliații care cheltuiesc în prezent mai puțin de 20% din bugetele lor anuale destinate apărării pentru echipamente de importanță majoră noi, inclusiv pentru activitatea de cercetare și dezvoltare asociată acestora, își vor fixa drept obiectiv ca, într-un deceniu, să-și sporească investițiile anuale la 20% sau mai mult din totalul cheltuielilor pentru apărare.

- toți aliații:

- se vor asigura că forțe lor terestre, aeriene și maritime corespund liniilor directe convenite la nivelul NATO în privința capacității de dislocare și sustenabilității și a altor rezultate cuantificabile convenite;

- se vor asigura că forțele lor armate pot opera împreună în mod real, inclusiv prin implementarea standardelor și doctrinelor convenite la nivelul NATO.

Aliații vor analiza anual progresele realizate la nivel național. Acest lucru va fi discutat cu prilejul viitoarelor reuniuni ale miniștrilor apărării și va fi analizat de către șefii de stat și de guvern cu prilejul viitoarelor summituri.²

2. Evoluții politico-militare care au generat această stare conflictuală.

După cum este cunoscut, la 25 decembrie 1991 a fost coborât de pe turnul Kremlinului drapelul de stat al URSS, acest act semnificând în esență capitularea fostei lumi comuniste în fața Vestului, un triumf la democrației occidentale asupra democrației comuniste. În asemenea condiții, în Europa Centrală și în spațiul

² *Ibidem*, punctele 14-15.

periferic al Rusiei europene și asiatice s-a creat un “vid de putere”. În viziunea învingătorului, acesta se consideră că are misiunea istorică de a garanta sau corecta granițele existente și de a gestiona disputele interetnice, chiar dacă nu se exclude folosirea forței militare. UE și NATO au devenit vectori de asimilare de spații ale “vidului de putere”, în unele situații chiar cu mari exagerări în ceea ce privește respectarea principiilor de drept internațional.

Un exemplu edificator este dat de procesul de iugoslavizare. După cum este cunoscut, în 1989, țările lumii includeau în rândul lor Iugoslavia, o țară federală ce a jucat un rol politic major în timpul Războiului Rece, prin faptul că s-a aflat în fruntea țărilor nealiniat. În 1993, RSF Iugoslavia era deja istorie. Pe teritoriul unui stat suveran, fără acceptul instituțiilor centrale, au apărut alte state suverane și independente, ca: Slovenia, Croația, Macedonia, Bosnia-Herțegovina, Republica Federală Iugoslavia – formată din Serbia și Muntenegru, toate cu o oarecare recunoaștere internațională. Numai că prin acest proces de fragmentare s-a deschis ușa naționalismului exagerat, din care lumea a luat cunoștință de „sângeroasa destrămare”.

Totodată, opinia publică internațională a fost convinsă că „sângeroasa destrămare” a unui stat suveran s-a desfășurat sub susținerea nu dezinteresată a cel puțin trei entități statale recunoscute: SUA, Germania și Rusia.

La 25.06.1991, Slovenia și Croația și-au declarat independența, independență recunoscută imediat de Germania. La 27.04.1992, s-a proclamat Republica Populară Iugoslavia, formată din Serbia și Muntenegru, care a recunoscut ca fapt împlinit independența celorlalte republici foste iugoslave. Numai că procesele de independență trebuiau oprite la nivelul unor granițe stabilite ad-hoc, fără a se lua în seamă solicitările minorităților zonale. Astfel, la 13.08.1991, s-a anunțat public referendumul pentru independența Bosniei-Herțegovina. La 12.09.1991, populația majoritar sârbă din opt raioane ale zonei Trebinje și-a proclamat teritoriul „regiune autonomă sârbă”. La 18.09.1991, sârbii din estul Bosniei-Herțegovina și-au proclamat teritoriul „Regiunea autonomă sârbă Romanija”, iar la 20.09.1991, populația sârbă din raionul Bejina – Lopote a proclamat „Regiunea autonomă sârbă din Bosnia de Nord-Est”. La 15.10.1991, la Sarajevo, Parlamentul, format numai din musulmani și parte din croați, a proclamat Republica Bosnia-Herțegovina drept stat suveran și independent, recunoscut de state preponderent musulmane. La 21.10.1991, așa-zisul Parlament al „Regiunii autonome sârbe herțegovina” a anunțat referendum pentru 10.11.1991, pentru separarea de Bosnia-Herțegovina, și unirea cu Republica Kraina. La acest moment, procesul de formare a republicilor sârbe era tot la fel de legal ca procesul de formare al republicilor mai mari, spre exemplu ca cel care prevedea constituirea Bosniei-Herțegovina.

Intervențiile misionare ale comunității internaționale au generat nemulțumiri, deoarece comunitățile minoritare, în special cele sârbești se considerau nedreptățite de noul lor statut. Imediat au început să vorbească armele. Ceea ce până mai ieri

constituia o regiune înfloritoare, s-a transformat peste noapte într-un crunt teatru de război, în care au avut loc adevărate crime împotriva umanității.

La acest moment, fostul ministru de externe al Italiei recunoștea faptul că „Germania a făcut mereu presiuni privind recunoașterea Sloveniei și a Croației. În decembrie 1991, germanii au afirmat că o vor face și singuri, fără CE. Noi eram atunci, tocmai înainte de Tratatul de la Maastricht și nu ne puteam permite dezintegrarea comunității. Am ajuns la o înțelegere, dar era mai mult decât limpede că o asemenea decizie nu va duce decât la ațâțarea focului, care va ajunge în Bosnia și, poate, mâine, în Macedonia și Kosovo”³.

În Macedonia nu a fost cazul, dar în Kosovo, voința părților a fost impusă de intervenția militară a NATO. Presa vremii a consemnat faptul că „Pentru prima oară în istoria NATO, secretarul general al Organizației, Javier Solana, l-a autorizat pe comandantul trupelor Alianței pentru Europa, Wesley Clark, cu prima misiune în afara granițelor statelor membre NATO. Această „intervenție umanitară” a Alianței a fost o noutate și în privința dreptului internațional. Criticii ofensivei militare din Kosovo au atras atenția că, pe de o parte, NATO a acționat fără un mandat clar din partea Națiunilor Unite, ceea ce contravine dreptului internațional; pe de altă parte, Alianța a acționat în afara granițelor statelor membre și a violat integritatea teritorială a Iugoslaviei. Adepții intervenției militare consideră însă că mandatul Națiunilor Unite a fost acordat atât prin adoptarea unor serii de rezoluții, cât și prin incapacitatea Consiliului de Securitate de a impune solicitările adresate Belgradului. Înainte ca trupele Alianței să pătrundă în Iugoslavia, ONU solicitase în repetate rânduri retragerea armatei sârbe din Kosovo, cerință ignorată însă de guvernul de la Belgrad și de președintele sârb, Slobodan Milosevic. Ca urmare, intervenția NATO în Kosovo era strict necesară pentru acordarea de sprijin umanitar populației din regiune, dar și pentru asigurarea păcii mondiale. Făcându-se ecoul opiniei publice internaționale, Joseph Marko, expert în drept internațional, consideră că intervenția NATO în Kosovo a arătat care sunt punctele slabe ale dreptului internațional, oferind în același timp și noi impulsuri pentru dezvoltarea legislației în acest sens. Pentru acesta, „Kosovo a fost o răscruce de drumuri, în ceea ce privește dreptul internațional. Din cauza membrilor cu drept de veto, Consiliul de Securitate al ONU este în mod clar incapabil să acționeze în situații de criză. Intervenția umanitară a NATO în Kosovo ne oferă șansa de a discuta asupra principiului de suveranitate statală din alte puncte de vedere”⁴.

Kosovo a devenit stat independent și suveran cu binecuvântarea NATO. La această binecuvântare au luat parte pentru prima oară și avioane de luptă germane Tornado, lovind ținte de pe teritoriul Serbiei.

³ C. I. Cristian, *Sângeroasa destrămare: Iugoslavia*, Editura Sylvi, București, 1994, p. 309.

⁴ Fabian Schmidt, Maria Popescu, *Intervenția NATO în Kosovo și dreptul internațional*, <http://dw.de/pHlfJ>

În mod evident, Iugoslavia, Afganistan, Iraq etc. sunt exemple care pun sub semnul discuției rolul ONU și dreptul internațional, așa cum au existat ele pe timpul Războiului Rece. Din moment ce viața politică internațională a devenit tot mai complexă, în sensul că securitatea și suveranitatea statelor nu mai sunt garantate de un cadru internațional general recunoscut, apreciem că summitul recent al NATO a avut loc pe fondul repunerii în discuție a paradigmelelor dintotdeauna ale securității.

3. Revenirea în actualitate a paradigmelelor tradiționale de securitate. Efectuarea de studii asupra mecanismelor strategiilor de securitate națională și internațională duce inevitabil la constatarea unei covârșitoare complexități, caracterizată prin dinamism și permanentă schimbare. De-a lungul istoriei, strategiile de securitate au evoluat atât la nivel doctrinar, cât și la nivelul configurării forței menite să impună o anumită stare de securitate, generată de opțiunile politice ale momentului, ceea ce face dificilă dorința de sistematizare și esențializare teoretică a fenomenelor. În ceea ce ne privește, considerăm că istoria strategiei de securitate națională și internațională se fundamentează pe trei paradigme importante ale strategiei de securitate, astfel: paradigma „singur împotriva tuturor”, paradigma „noi împotriva celorlalți” și paradigma „garantarea conviețuirii pașnice pe baza principiilor general acceptate”.

Paradigma strategiei de securitate „singur împotriva tuturor”. Conținutul său de bază pornește de la raționamentele conform cărora insecuritatea este o caracteristică universal valabilă a omului, grupurilor sociale și entităților statale, generată de natura anarhică a ființei umane. Ca atare, fiecare entitate organizată social s-a simțit permanent amenințată din partea celorlalte forme similare de organizare, forma supremă de apărare a identității și existenței sociale rămânând adoptarea unei strategii adecvate de apărare.

Matricea teoretică menită să explice conținutul acestei paradigme ține de începuturile dezvoltării umane, dar a căpătat consistență spre sfârșitul secolului al XIX-lea, când gândirea în materie de strategie a securității s-a structurat pe conceptele de putere, de forță, de interes național, iar relațiile internaționale se clădeau, mențineau și modificau conform formelor de manifestare a puterii militare.

Centrarea relațiilor intraorganizaționale și interstatale pe principii de forță a permis acceptarea practicii războiului ca mijloc strategic de garantare a securității individuale și colective. De la războaiele antichității până la războaiele sfârșitului de secol XIX, acțiunile militare s-au întemeiat și au fost justificate de strategii de descurajare și de înfrângere a adversarilor, pentru controlul teritorial și zonal cât mai extins, prin constrângere și supunere.

Descoperirile generale ale științei cu aplicații în domeniul militar au făcut posibile mutații importante în creșterea capacității de dislocare și concentrare a

forțelor, precum și în cel al eficacității armamentului din dotare, ceea ce a dus la punerea sub semnul întrebării a strategiei de a duce acțiuni militare încununate de succes împotriva tuturor. În practică, sfârșitul războaielor napoleoniene consemnează începutul unei noi paradigme de strategie a securității, în care statele se unesc pe bază de poli de putere pentru a face față în condiții mai bune eventualelor agresiuni. Condițiile mediului de securitate actual sunt dominate de o organizație de securitate majoră, NATO, de altele care se înfiripează, dar invită pe toate celelalte state să-și consolideze mijloacele de apărare, astfel încât să poată face față oricărei agresiuni. În fond, o invitație la revederea strategiilor de apărare și de înzestrare cu tehnică militară.

Paradigma strategiei de securitate „noi împotriva tuturor”. Cele două războaie mondiale, la care se adaugă starea de amenințare reciprocă, la nivel planetar, specifică „Războiului Rece” reprezintă conținutul noii paradigme de strategie a securității, în care, grupuri de state animate de interese politice comune, își construiesc strategii de securitate de grup, pentru a-și impune voința în ansamblul relațiilor internaționale.

În plan politic, abordarea vieții politice internaționale după principiile strategiei de grup se pare că a atins apogeul pe perioada sistemului mondial bipolar. Acesta a avut drept urmare divizarea tuturor țărilor în două tabere, angajate, mai mult sau mai puțin, dar angajate, în subminarea strategiei de securitate a părții adverse. Competiția dintre superputeri, mai ales în plan ideologic și militar, sub impactul blocajului nuclear, a făcut să se extindă relațiile de dependență a țărilor mici și mijlocii față de centrele de putere. Cele două mari blocuri politice și militare au fost completate de un grup de țări care formau țările neutre și nealiniat, caracterizate de instabilitate politică, care, oricând puteau ajunge în una sau alta dintre taberele aflate în competiție existențială.

Riscurile militare ale abordării strategiei de securitate din perspectiva competiției pentru putere în perioada bipolară au fost legate prioritar de cursa înarmărilor. Numai în perioada 1966 - 1999, cheltuielile militare mondiale au crescut cu 70%, de la 568 miliarde de dolari la 950 miliarde de dolari.⁵ Din păcate, nivelurile cursei înarmărilor rămân și astăzi foarte ridicate, generând exces de putere militară pentru anumite state și scăderea gradului de securitate pentru țările care nu dispun de resursele necesare pentru modernizarea potențialului lor militar.

Paradigma strategiei de securitate a lumii bipolare a condus în practică sistemul securității europene către un posibil impas. Caracterul competițional necontrolat și conflictual al paradigmei securității bipolare a dus la departajarea severă a statelor lumii, inclusiv a celor din spațiul euroatlantic, din punctul de vedere al capacității de a-și

⁵ Din SIPRI Yearbook, 1991, p. XXXVII.

garanta securitatea și libertatea de decizie politică. De asemenea, acumularea unor arsenale nucleare cu o forță distructivă nejustificată a accentuat discrepanțele dintre state după ieșirea din era bipolară. Efectele armelor de nimicire în masă, aduse prin dezvoltări calitative la niveluri distructive foarte înalte, au spulberat iluziile oricărui stat de a rămâne nevulnerabil în caz de conflict major.

În cadrul lumii bipolare, superputerile și celelalte țări posesoare de arme nucleare dispuneau de o anumită rațiune care justifica existența arsenalelor nucleare, dată de echilibrul de forțe. În acest context, statele nenucleare au fost nevoite să se integreze politicii de bloc și logicii confruntării dintre blocuri, fără a avea garanția că liderii de bloc s-ar fi angajat cu orice risc, inclusiv cel specific componentei nucleare, în apărarea intereselor partenere. Celelalte state, rămase din diferite considerente în afara matricei conflictuale bipolare, și-au dezvoltat concepții politice și strategii militare menite să asigure rezolvarea relativ independentă, dar numai parțială, a problematicii apărării în contextul unei agresiuni. De acum, aceste țări, ca și cele care au aparținut blocurilor constituite, dar nu sunt posesoare de arme nucleare, nu au o altă opțiune decât aceea de victimă sigură în fața oricărei amenințări nucleare. De aceea, paradigma apărării de grup, chiar și în cadrul mai multor centri de putere, începe să ceară noi forme de manifestare, care cer o nouă paradigmă de strategie a securității.

În contextul diversificării dependențelor interstatale, declanșarea oricărui conflict armat ridică probleme imense pentru întreaga comunitate, ce decurg din: blocarea sau afectarea gravă a relațiilor comerciale ale terților în spațiile devastate de conflict, perturbarea transporturilor, a aprovizionărilor și a altor fluxuri logistice, spectrul îngrozitor al migrațiilor antrenate de război, urmările colaterale ale eventualelor măsuri de embargou economic asupra statelor din zonă și nu numai ș.a.m.d., ce devin tot atâția factori care fac tot mai greu de acceptat pentru comunitatea internațională, văzută ca un sistem tot mai integrat, prețul conflictelor apărut chiar și la periferia regiunilor periferice.

Teoria și practica paradigmei strategiei securității naționale și de grup, care au postulat faptul că interesele acestor țări primează față de oricare alte interese în relațiile internaționale, iar forța și puterea militară au fost considerate principalele argumente în realizarea obiectivelor de politică externă, au început să nu mai conducă la rezultatele așteptate acum, în perioada post-Război Rece.

Limitele paradigmei strategiei securității centrate pe interes național sau pe interes de grup devin tot mai evidente în procesul restructurării sistemului internațional și european, marcat de prăbușirea aspectelor esențiale care au condus la bipolaritatea umanității. Deși interesul național continuă să rămână primordial, promovarea acestuia face apel din ce în ce mai mult la metode general acceptate, permissive pentru cooperare și colaborare. Deși geopolitica își păstrează principiile

teoretice, ea tinde să impună aplicarea lor în practică, locul instrumentarului militar fiind înlocuit pe scară tot mai largă de mijloacele nonmilitare, în diferite colțuri ale planetei și în cercuri tot mai largi. „Se pare că oricine este de acord acum că metodele comerțului le înlocuiesc pe cele militare – capitalul disponibil în locul puterii de foc, inovația civilă în locul procesului tehnico-militar și pătrunderea pe piețe în locul garnizoanelor și bazelor”⁶, ceea ce face ca omenirea în ansamblu să se îndrepte spre o nouă paradigmă a strategiei de securitate internațională. Noile parteneriate strategice Rusia-China, Rusia-India, Rusia, Brazilia, India, China, Africa de Sud etc. sunt tot atâtea încercări de contraponderi economice și de securitate la marele adversar militar NATO.

Paradigma „garantarea conviețuirii pașnice pe bază de principii general acceptate”. Datorită faptului că mijloacele militare și-au epuizat într-o bună măsură capacitatea operațională de instrumente pentru promovarea intereselor în relațiile internaționale, în maniera tradițională de amenințare și utilizare a forței, noua paradigmă a strategiei de securitate internațională de garantare a conviețuirii pașnice pe baza principiilor general acceptate tinde să capete din ce în ce mai mult în importanță. Totodată, irelevanța mijloacelor nemilitare ale unor state cu potențialuri reduse, alături de matricele religioase ale altora, mențin încă o raportare remanentă la paradigma strategiei de securitate de interes național sau de grup statal. De altfel, lista riscurilor la adresa securității naționale și internaționale ilustrează atât menținerea și diversificarea pericolelor de sorginte militară, dar și justifică importanța unei forțe armate judicios dimensionate și foarte eficiente pentru a garanta coexistența pașnică și pentru a descuraja unele riscuri neconvenționale, de natura: subversiuni interne, terorism, trafic de droguri și de substanțe interzise, conflicte interetnice, conflicte religioase etc.

Deși încă nu se dispune de o teorie științifică cuprinzătoare, noua paradigmă a strategiei de securitate internațională urmează îndeaproape tendințele contemporane de globalizare a principalelor activități sociale, economice și politice, care conduc spre integrarea intereselor naționale în cadrul intereselor zonale și globale.

Spre deosebire de conținutul strategiilor trecute de securitate, devenite în bună măsură istorie, paradigma strategiei de securitate prin garantarea coexistenței pașnice pe bază de principii general acceptate se construiește pe dezvoltarea următoarelor elemente de rezistență: limitarea posibilităților de manifestare directă a forței militare în relațiile internaționale; concentrarea opiniei publice și organismelor internaționale pe prevenirea conflictelor și pe managementul crizelor;

⁶ Cf. Edward N. Luttwak, *From Geopolitics to Geo – Economics, Logic of Conflict, Grammar of Commerce*, în „The National Interest”, 1990, p. 20.

extinderea geografică a zonelor cu ridicat nivel de securitate prin integrare politică, economică și militară a țărilor care le compun; dezvoltarea și diversificarea relațiilor de cooperare multilaterală a entităților zonale între ele și cu celelalte spații rămase în afara integrării; generalizarea în toate spațiile a cerințelor societății deschise, bazate pe pluralism politic și pe economia de piață; dezvoltarea și aplicarea unor strategii nemilitare de promovare a intereselor bazate pe principii general acceptate; menținerea unei componente militare capabile să mențină și să impună principiile de securitate general acceptate.

Schimbarea priorităților între mijloacele prin care statele își pot realiza obiectivele politice reprezintă un proces la care se angajează atât țările puternice, cât și cele care nu dispun de o forță militară comparabilă, din cauza consecințelor de necontrolat ce decurg din conflictele armate. Controlul armamentelor sau controlul înarmărilor cuprinde ansamblul eforturilor politico-diplomatice și specific militare desfășurate pentru negocierea, aplicarea și verificarea aplicării unor acorduri multilaterale, care au ca obiect, pe de o parte, limitarea sau reducerea cantitativă a nivelului armamentelor de care dispun statele, precum și interzicerea unor categorii de armament, și, pe de altă parte, stimularea și gestionarea proceselor de creștere a încrederii între state.

În general, prevenirea crizelor tinde să încorporeze într-o matrice distinctă, aflată în curs de constituire, o serie de atitudini și comportamente ale actorilor internaționali care au ca scop generic întărirea păcii prin măsuri prealabile izbucnirii unei crize spre conflict deschis datorită deteriorării succesive a contextului internațional⁷. Prevenirea crizelor necesită desfășurarea de măsuri politice, diplomatice, militare, economice, culturale, umanitare etc., cu nuanță de anticipare, detecție și reducere a tensiunilor ce pot degenera într-o anumită zonă. În cadrul acestora se detașează procedurile diplomatice, care devin preponderente.

Toate zonele geografice ale anilor din urmă se caracterizau pe relații de vasalitate și pe politici de menținere a recunoașterii statului de primă mărime și putere. Astfel, „nu este surprinzător că statele organizate în jurul unor asemenea principii căutau, de asemenea, să fie recunoscute de alte state, un proces care nu avea un final logic până ce o națiune nu-și asigura dominația mondială”⁸. Printre factorii care îndeamnă spre un comportament pașnic în relațiile internaționale se pot include: accentuarea globalizării relațiilor economice, informaționale și culturale, intensificarea controlului pe care-l exercită publicul asupra politicii guvernamentale, progresul cultural și educațional care accentuează gradul de raționalitate al comportamentului uman etc. Oricum, interesul pentru dezvoltarea

⁷ Jenonne Walker, *Security and Arms Control In Post – Cofrontation Europe*, Oxford University Press, 1994, pp. 127-148.

⁸ Francis Fukuyama, *Democratization and International Security*, în *Adelphi Papers* nr 266, 1991, p. 18.

economiei de piață, pe fondul democrației pluraliste în Europa, nu poate avea drept finalitate decât întărirea securității europene și consolidarea coexistenței pașnice a statelor din zonă.

Extinderea zonei de securitate după modelul vest-european este în plină desfășurare, fiind susținută din ambele direcții, atât din partea organismelor politice, economice și militare deja existente – UE, NATO etc., din partea statelor vest-europene, cât și din partea statelor din partea centrală, estică și nord-estică ale Europei. Experiența istorică a ultimilor 50 de ani în țările central-europene demonstrează tendința de diminuare a politicilor sferelor de influență și de creștere a încrederii în efortul comun al statelor europene de a-și clădi o strategie de securitate centrată pe conviețuire pașnică și pe extinderea colaborării în comun în cât mai multe domenii. Explicația susținerii încrederii în integrarea europeană, prin eliminarea tendințelor de recurgere la dreptul forței, se sprijină pe miracolul reconcilierii istorice între redutabilii adversari istorici – Germania, Franța, Austria și Italia, care au reușit consolidarea unor complexe de interdependențe economice și politice, ce au dus la ridicarea spectaculoasă a nivelului general de civilizație. Pe acest fond, stabilitatea și securitatea țărilor central și est-europene, precum și extinderea securității în acest spațiu geografic, după model occidental, depind în mare măsură de soluționarea problemelor fundamentale economice, politice și sociale ale tranziției, de satisfacerea așteptărilor populației etc.

Dezvoltarea și aplicarea unor strategii nemilitare de promovare a intereselor naționale și de grup, pe baza unor principii general recunoscute, reprezintă elementul esențial al construcției paradigmei strategiei de securitate a coexistenței pașnice. La adăpostul eliminării oricăror amenințări militare, statele, firmele, dar și persoanele individuale intră în competiție în ceea ce privește eficacitatea acțiunii sociale, creșterea productivității și eficienței generale, afirmării neîngrădite a lucrurilor bine făcute. O asemenea armonie socială devine tot mai posibilă prin diminuarea progresivă a exprimării intereselor naționale și creșterea continuă a responsabilităților organismelor suprastatale, luând ca model chiar și noua construcție europeană.

Concluzii. Paradigma strategiei securității „singur împotriva tuturor” a generat un veritabil cerc vicios, deoarece toate variantele construcției sociale au pornit de la presupunerea că insecuritatea reprezenta o trăsătură universală și permanentă a oamenilor și structurilor sociale, a sistemului internațional în ansamblu, din cauza caracterului anarhic și competitiv al acestuia. În lipsa unei autorități internaționale recunoscute, fiecare stat s-a considerat potențial amenințat de oricare alt stat, singura formă de apărare constând în folosirea forței militare. Percepția de amenințare din toate părțile făcea posibil ca fiecare stat să interpreteze greșit, drept amenințătoare, acțiunile altui stat, iar măsurile defensive preconizate de un stat, la rândul lor, puteau fi interpretate ca acțiuni pregătitoare de atac. Drept

urmare, competiția în cadrul strategiilor militare a devenit o trăsătură a sistemului internațional, iar războaiele o permanență a vieții internaționale, pacea fiind redusă la o simplă perioadă de pregătire a unor noi campanii militare⁹. Acest trecut nu prea îndepărtat este pe cale să revină în actualitate, din moment ce organismele de reglementare a dreptului internațional sunt tot mai mult ignorate de țări care ar trebui să vegheze la acest lucru.

La rândul său, paradigma strategiei de securitate „noi împotriva tuturor” a ridicat pe o treaptă superioară condițiile de vulnerabilitate și amenințare de la state independente către grupuri de state interdependente. Astfel, amenințările au fost percepute a veni nu de la un stat către un alt stat, ci de la grupuri de state către alte grupuri de state. Asemenea strategii de securitate au condus la concentrarea și centralizarea unor teribile capacități militare distructive, specifice în practică celor două războaie mondiale și Războiului Rece. Această paradigmă a făcut posibilă îmbunătățirea calitativă a instrumentelor militare de luptă, încât există posibilitatea autodistrugerii umanității, chiar și într-un context accidental. Rațional, perpetuarea unor stări de lucruri care ar trebui să nu mai aibă rațiune. Dar când un grup de state, în numele unor principii acceptabile, dar părtinitoare, devin de drept agresoare, este evident că această paradigmă va reveni amenințător în actualitate.

Pe măsură ce strategiile de securitate bazate pe interes național și pe impunerea acestuia prin forță în cadrul relațiilor internaționale sunt tot mai contestate, locul acestora este în curs să fie preluat de noua paradigmă a strategiei securității conviețuirii pașnice pe bază de principii general acceptate. Cadrul structural al acestei paradigme se construiește pe acțiuni de genul: controlul armamentelor; măsuri de încredere și de securitate; rezolvarea pașnică a diferendelor teritoriale; măsuri de impunere a păcii și de menținerea păcii; rezolvarea dezechilibrelor interetnice și religioase pe bază de decizii ale instituțiilor internaționale de reglementare; dezvoltarea zonelor de securitate și integrare economică; controlul riguros al armamentelor etc. Progresul în această direcție este oarecum încetinit de egoismele naționale în materie de interese, ce se mai văd nostalgic promovate după principii de forță.

Impunerea noii paradigme a strategiei de securitate la nivelul țărilor Uniunii Europene rezultă din Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) care are deja rolul de a pune la dispoziția acesteia, în plan supranațional, a unei capacități operaționale, formată deopotrivă din mijloace militare și civile, pentru a fi folosită în misiunile de menținere a păcii și securității internaționale la cererea Consiliului de Securitate al ONU.

⁹ Pe larg, Francis Fukuyama, *The End of History and The Last Man*, Avon Books, New York, 1993, pp. 247-249.

Ca atare, este de așteptat ca noua paradigmă a strategiei de securitate să devină tot mai consistentă, pe măsură ce principiile guvernării internaționale devin tot mai acceptate, iar organismele internaționale de reglementare devin tot mai operaționale.

Pentru mulți cercetători, dezvoltarea comunicațiilor, transporturilor și tehnologiei informațiilor a permis cetățenilor din diferite țări să se cunoască mai bine unii cu alții, ceea ce a dus la diminuarea considerabilă a folosirii naționalismului ca forță de coeziune. Argumentele naționaliste tradiționale au acum un oarecare ecou în țările subdezvoltate, care cultivă izolarea din rațiuni naționaliste sau religioase fanatice. Totodată, se apreciază că „un alt fundament al statului-națiune care trebuie înlăturat este cel al securității naționale. Foarte puține țări din lume se pot apăra singure, neajutate de un atac nuclear sau de o armă chimică sau bacteriologică. Securitatea națională este atât de importantă, încât țările se apără prin integrarea lor în organizații supranaționale sau internaționale ca, de exemplu, Conferința Europeană pentru Securitate și Cooperare sau NATO. Același lucru este valabil și în cazul terorismului, traficului de droguri și problemelor de mediu, fiecare dintre ele având o dimensiune globală căreia nu i se poate face față decât prin cooperare internațională sau prin organizații supranaționale”¹⁰.

În condițiile accentuării tot mai mari a dependenței între național, zonal și internațional, a complexelor probleme economice, politice și de securitate, statul-națiune se vede pus în situația de a ceda continuu din atributele sale de independență către instituțiile supranaționale, proces pe care se va construi conținutul noii paradigme a strategiei de securitate, în care statul național „...este prea mic ca să rezolve problemele mari din lumea de astăzi și prea mare să rezolve problemele mici, cotidiene ale cetățenilor săi”¹¹.

Fără a fi un proces lin, noua paradigmă a strategiei de securitate a coexistenței pașnice pe bază de principii general acceptate este dorită, dar nu mai este în curs de afirmare. Ea este amenințată de realitățile de genul Iugoslavia, Iraq, Libia, Ucraina, Siria etc. Pe ansamblu, problematica securității a devenit dramatică din momentul în care vectorii globalizării, sub manageriat NATO, au cuprins regiuni din apropierea Rusiei. De acum, acțiunile destabilizatoare specifice situației din Ucraina se justifică din partea Rusiei după principiul „rezolvării similare”.

¹⁰ Guillermo de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura Historia, București, 2007, pp. 156-157.

¹¹ Daniell Bell, *The World and the United States in 2013*, Daedalus, 1987, p. 67.

BIBLIOGRAFIE

- CRISTIAN C. I., *Sângeroasa destrămare: Iugoslavia*, Editura Sylvi, București, 1994.
- Declarația Summitului din Țara Galilor* adoptată de șefii de stat și de guverne participanți la reuniunea Consiliului Nord Atlantic din Țara Galilor, 4-5 septembrie 2014
- FUKUYAMA Francis, *Democrazion and International Security*, in *Adelphi Papers* nr. 266, 1991.
- FUKUYAMA Francis, *The End of History and The Last Man*, Avoon Books, New York, 1993.
- GUILLERMO de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura Historia, București, 2007.
- JENONE Walker, *Security and Arms Control In Post Cofrontation Europe*, Oxford University Press, 1994.
- LUTWAK N. Eward, *From Geopolitics to Geo-Economics, Logic of Conflict, Grammer of commerce*, în *The International Interest*, 1998.
- SCHMIDT Fabian, POPESCU Maria, *Intervenția NATO în Iugoslavia și dreptul internațional*, <http://dwde/pHefJ>.
- SIPRI Yearbook, 1991.

